

- Очерки. Речи. Беседы. Из записных книжек / К.С. Станиславский. – М.: Правда, 1990.
4. Станиславский, К.С. Работа актера над собой // О технике актера / К.С. Станиславский. – М.: Артист. Режиссер. Театр, 2007.

Арцём Кавалеўскі

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

БУМ-БАМ-ЛІТ: 20 ГОД ГУЛЬНІ БЕЗ ПРАВІЛ

«Авангардны літаратурна-мастацкі рух “Бум-Бам-Літ” быў створаны ў 1995 годзе групай маладых паэтаў, прыхільнікаў так званай постмадэрнісцкай плыні ў літаратуры. Удзельнікі руху абвясцілі паняцце самадастатковасці мастацтва, якое тоеснае прынцыпу творчасці дзеля працэсу творчасці. Кожны творца ў ББЛ унікальны, кожны выяўляе сябе, як хоча, і няма ніякіх абмежаванняў у выбары сродкаў самавыяўлення». Менавіта такімі словамі пачынаўся мой артыкул пятнаццацігадовай даўнасці, надрукаваны ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва», прысвечаны першаму юбілею літаратурна-мастацкага руху Бум-Бам-Літ. Сёння, калі ББЛ адзначае сваё 20-годдзе, мы маем магчымасць больш аб’ектыўна зірнуць на яго ролю, спецыфіку існавання і развіцця ў сучасным літаратурным працэсе Беларусі.

Ад самага пачатку свайго стварэння Бум-Бам-Літу была ўласцівая атмосфера творчай разняволенасці, канцэптэуальнай хаатычнасці ды эпатажнага флёру з яго напаямаргінальным ваганнем паміж літаратурнай прысутнасцю і сталым жаданнем уцёкаў ад усяго таго, што прынята лічыць прыгожым пісьменствам. Эклектычнасць мастацкіх пазіцый руху была відавочная: бадай кожны ўдзельнік меў за абавязак тэарэтычна абгрунтаваць тыя творчыя прынцыпы, якім аддаваў перавагу і якімі кіраваўся ў працэсе стварэння сваіх тэкстаў (ды іншых мастацкіх прадуктаў). Так, з «прыходам» у ББЛ новых удзельнікаў метадалагічная скарбонка руху, у якой ужо і без таго было шмат разнастайных «–ІЗМаў», узбагачалася шматлікімі спробамі канцэптэуалізацыі ўласнай творчасці, увасобленымі ў форме зыходных маніфестаў. Менавіта гэтая падзея для некаторых бумбамлітаўцаў рабілася адпраўным пунктам суіснавання ў руху. Іншая справа – непасрэдны ўдзел у жыцці ББЛ.

Цяжка не пагадзіцца з меркаваннем, што прыналежнасць творцы да пэўнай суполкі, згуртавання альбо руху – з’ява часовая і ў некаторай ступені непазбежная. Калі больш пільна ўгледзецца ў мастацкі вопыт

ББЛ, немагчыма пазбегнуць рэфлексіі над тым творчым матэрыялам, які ўдзельнікі руху намагаліся ўвасобіць у досыць правакацыйных, але часам вельмі наіўных формах. Асабліва гэта тычылася тэарэтычнага боку творчасці, які ББЛ ніколі не пакідаў па-за ўвагаю. Цытацыя і некрытычнае перайманне чаго і каго заўгодна з набытку сучаснага агульнагуманітарнага мыслення ў творах некаторых аўтараў руху, прыпраўленыя інсітным адчуваннем сучаснай эстэтыкі, выключна інтуітыўным (а таму і ўяўна пераканаўчым) поглядам на сучаснае мастацтва, імкненне ўвасобіць свае пазалітаратурныя прыхільнасці ў слоўнай творчасці часам падаюцца вельмі штучнымі і сумніўнымі (лебедзь, рак і шчупак). Але разам з тым менавіта гэта і падкупляе! Прынцып гульні, памножаны на жаданне ўсеагульнай канцэптуалізацыі і максімальнай свабоды, надта прыцягальны і прывабны для маладога творцы, не прыгнечанага заштампаванымі, кандовымі вызначэннямі мастацтва. ББЛ, па вялікім рахунку, заўсёды ўяўляўся тым вольным прасцягам (менавіта прасцягам, а не суполкай, групоўкай, нарэшце, рухам), дзе можна раз і назаўсёды пазбавіцца эстэтычнай закамплексаванасці ў самым шырокім яе разуменні. Часам аўтары «скандальных» паэтычных выступаў пакідалі ўражанне малых дзяцей у карнавальных строях зайчыка, якія ўзабраліся на табурэтку перад каляднай ёлкай, каб прачытаць вершык пра тую ж ёлку... Тут табе і дэкламацыя, і перформанс, і непасрэдная аўтакрэацыя! Бум-Бам-Літу заўсёды быў уласцівы здаровы інфантилізм. З іншага боку, трэба ўсё ж пазбавіцца наіўнага меркавання пра заўсёднасць і ўсюднасць руху. Так, з яго цяжка выйсці (бо прасцяг гэты не мае строга вызначаных межаў), але і канстатацыя міфічнай прысутнасці (як пэўнай універсаліі) у міфічнай прасторы можа спарадзіць комплекс творчай непаўнавартасці. На жаль (а можа, і на шчасце), *regretium mobile* яшчэ ніхто не вынайшаў. Вандроўка на прасцягу, хай сабе і вельмі прывабным, не можа быць бясконцай... Вяртанне наканавана амаль кожнаму. Але, каб вярнуцца, трэба, безумоўна, мець сілы. Іншае пытанне – куды вяртацца?...

Руху споўнілася дваццаць гадоў... Адзін са сваіх юбілеяў неўтаймаваныя авангардысты адзначылі тыпова па-бумбамлітаўску, абвясціўшы канчатковую смерць суполкі, што ўвасобілася ў тэматычнай акцыі «Хаўтуры па ББЛ». Што гэта: чарговы эпатажны жэст альбо сведчанне іранічнага стаўлення да ўласнай экзістэнцыі? Шчыра кажучы, наўрад ці можна лічыць нядаўнія «хаўтуры» прызнаннем смерці альбо знікнення руху з нацыянальнага літаратурнага-мастацкага працэсу. «Хаўтуры» – гэта толькі чарговая ўдалая акцыя ББЛ, якая, як

ні парадаксальна, засведчыла досыць вялікую папулярнасць руху сярод публікі, што цікавіцца сучасным мастацтвам (хоць, вядома, у нашай краіне абрад хаўтураў заўсёды збіраў грамаду выпадковых развязакаў). Зразумела, што, паклаўшы руку на сэрца, нікому з сённяшніх, а таксама былых «зрухароў», не хочацца пакінуць і назаўсёды расстацца з такім раскручаным брэндам, як ББЛ. Нават суполка Schmerzwerk, якая фактычна з'явілася спадкаемцам ББЛ, не дасягнула ўзроўню папулярнасці руху, які вось ужо некалькі год перманентна канае (як бачым, не заўсёды першы блін камяком). ББЛ як праект, праект удалы і вядомы, яшчэ доўга будзе актуальным, нават калі актуальнасць гэтая паспрые паступовай «рэінкарнацыі» праекта. Але не трэба забывацца на асобасную творчую стомленасць аўтараў, якія дагэтуль нясуць на сабе цяжар колішняй заангажаванасці руху. Ці будуць яны здольныя заставацца тымі няўрымслівымі, гарэзлівымі хлопчыкамі і дзяўчаткамі, для якіх гульня ў ББЛ і надалей застаецца цікавай творчай актуальнай? Наўрад ці... У рэшце рэшт, кожны з нас сталее. Супольнасць мае саступіць месца прыватнай рэалізацыі. Гэта цалкам натуральны працэс.

Калі казаць пра найвялікшае дасягненне ББЛ, то тут шмат чаго можна прыгадаць. Выступаючы ў Кракаве па запрашэнню студэнцкай арганізацыі Ягелонскага Універсітэта «Кою wschodnie» з лекцыяй «Бум-Бам-Літ: 10 год гульні без праваў», я даводзіў польскай аўдыторыі, што ББЛ – гэта фактычна першая літаратурна-мастацкая арганізацыя на Беларусі, якая ў сваёй дзейнасці замяніла традыцыйнае паняцце стэрэатыпу на плюралістычнае паняцце стэрэагусту¹ (што ў прынцыпе не ўласціва беларускаму менталітэту) за кошт свядомай эклектычнасці і наўмыснай разгалінаванасці творчых канцэпцый. Па-другое, гэта свядомае далучэнне руху да агульнаеўрапейскага літаратурна-мастацкага працэсу. Дагэтуль амаль ніхто з беларускіх літаратараў (за рэдкім выключэннем) так актыўна не ўдзельнічаў у міжнародных фестывалях, акцыях, не выдаваў супольных літаратурных зборнікаў, не дэманстравалі айнаўна творчасць за мяжою. Безумоўна, ББЛ тут па-за канкурэнцыяй. І, нарэшце, як ні пафасна гэта гучыць, актыўная папулярызацыя рухам айнаўнай літаратуры (роднай мовы) сярод беларускай моладзі. Дзякуючы выступам бумбамлітаўцаў маладая грамада зразумела, што сучасная беларуская літаратура – гэта *cool*, а пісаць і размаўляць па-беларуску – модна. Што тычыцца паразаў, а дакладней, пралікаў руху,

¹ Тэрмін уведзены Сержам Мінскевічам, адным з удзельнікаў і стваральнікаў літаратурна-мастацкага руху Бум-Бам-Літ.

якія, безумоўна, былі, то тут, у першую чаргу, трэба звярнуць увагу на перанасычанасць ідэямі, якія вялі фактычна да пазаканцэптуальнасці творчых падыходаў і пэўнай блытаніны ў філасофскай метадалогіі руху. Не спраўдзілася таксама спроба постмадэрнісцкага пазіцыянавання руху, бо фармальныя пошукі ў большасці творчых праектаў удзельнікаў ББЛ мелі пад сабою выключна мадэрнісцкую глебу, што ў прынцыпе зусім натуральна, калі ўлічыць, што «новую» літаратуру некаторыя ідэялагі руху бачылі па-за ўласна літаратурным дыскурсам.

Владимир Капцев

Белорусский государственный университет

ВИЗУАЛЬНЫЙ ОБРАЗ СОВРЕМЕННОГО ПИСАТЕЛЯ НА ТЕЛЕВИДЕНИИ

Взаимоотношения писателя и читателя – это двусторонний процесс. Во второй половине 1990-х гг. именно телевидение регулирует присутствие того или иного писателя в сознании массового зрителя. Узнаваемое на экране лицо – это залог писательского успеха. Здесь в «игру» вступают новые критерии: формат канала, целевая аудитория, концепция вещания. Со стороны писателя требуется умение притягивать внимание аудитории, быть умелым и в меру занимательным рассказчиком, обладать харизматичной манерой поведения. Между каналом и писателем должен возникнуть обоюдный интерес. Первый предоставляет медийную площадку и «раскручивает» автора, делая его популярным у внушительной телеаудитории, второй обеспечивает для канала рейтинг. Отметим, что пока еще сохраняется позиционирование «писатель в роли ведущего», в последующий период возникнет рокировка «ведущий, который еще и писатель». Позже медийность становится залогом для начала успешной писательской карьеры. В 1990-е гг. имидж телеведущего примеряют на себя писатели с опытом и потребностью быть на виду. Но если Е. Евтушенко и Вик. Ерофеев в определенной степени развили медийный успех, поменяв свой журнальный формат на телевизионный, то Э. Радзинский был одним из первых, кто стал использовать формат телевизионного исторического цикла для его последующей трансформации в литературный текст. Его цикл «Загадки истории» получил популярность не только из-за тематического диапазона, но и во многом благодаря яркой и неповторимой актерской манере ведущего и становится одним из первых успешных литературно-исторических проектов